

НОВОРОСІЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ В ІСТОРІЇ ГРУЗИНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

Одеський Новоросійський університет (1865-1920) відіграв провідну роль у формуванні інтелігенції не лише серед південноукраїнського населення. В умовах відсутності ВНЗ на Кавказі до 1918 року він перетворився на центр здобуття інтелектуального вишколу для кавказької молоді — передусім грузинів та вірменів.

Серед перших двох складів випускників Новоросійського університету було лише чотири грузини. Двоє з них стали справжніми зірками серед професури й відомими вченими-хіміками — Васо Мойсейович Петріашвілі та Петре Григорович Мелікішвілі. У спогадах «Мое життя» П. Мелікішвілі піднесено згадував про своїх одеських вчителів: «Более 50 лет прошло с момента, когда я впервые ощутил на себе влияние моих учителей. Несмотря на то, что прошло полвека, они стоят передо мной как живые и чувствую доброе влияние, которое они на меня произвели. Они учили нас гуманизму, любви к правде, науке и истине. У меня невольно появляется желание, чтобы вновь рождались такие личности, для возрождения былого времени, когда альтруистические идеи успокаивают в человеке эгоистические чувства». Серед своїх вчителів він, зокрема, згадував фізіолога професора І. Сеченова: «Он читал лекции спокойно, интересно и у него была своя оригинальная система. Он подробно описывал физиологическое событие, потом рассказывал, как надо решить научно то или иное событие и знакомил нас с результатами исследования. Слушали с большим интересом и с нетерпением ждали ознакомиться с результатами исследования. Чёткий и понятный язык способствовал усвоению предмета» [1, с. 40].

Серед випускників Новоросійського університету 1890- 1900-х рр. найбільш відомим став випускник юридичного факультету Д. Абашидзе — один з видатних діячів Російської православної церкви, архієпископ. У 1903 р. у Новоросійському університеті (4 — на історико-філологічному факультеті, 75 на фізико-математичному,

60 — на юридичному, 95 — на медичному) навчались 234 студенти, які отримали середню освіту в Кавказькій навчальній окрузі. У 1906 р. таких студентів вже було 375 (10,5 %). Істотним стимулом для заохочення студентів-кавказців до навчання було заснування кавказьких стипендій, які надавали своїм землякам здебільшого кавказькі підприємці. У 1911 р. таких стипендій було видано 10, а в 1914 р. 150 рублів за півроку одержало вже 18 студентів [7, с. 47, 59]. Зокрема, 1910 р. у Новоросійському університеті навчалось 1510 росіян (малися на увазі росіяни, українці, білоруси), 544 єврея, 190 вірменів, 198 поляків, 119 грузин, 78 німців, 63 хрещених єврея, 41 караїм, 19 магометан та 21 іноземець [1, с. 82].

Видатний грузинський письменник, журналіст та політик князь Кіта Абашидзе навчався на юрфаці у 1890-1895 рр. З випускників фізико-математичного факультету, учнів В. Петріашвілі та П. Мелікішвілі, найбільш успішну кар'єру зробив хімік Ясон Павлович Мосешвілі (1876-1968). Після закінчення у 1902 р. університету служив лаборантом хімічної лабораторії, а з 1910 р. — на аналогічній посаді в хімічній лабораторії Одеських Вищих жіночих курсів. З 1913 р. був приват-доцентом фізико-математичного факультету. Був у наукових відрядженнях за кордоном. Він викладав фізику та природознавство у 5-й Одеській чоловічій гімназії. Один з його учнів, Л. Коган згадував, що уроки Я. Мосешвілі були цікавими [6, с. 11]. Я. Мосешвілі також викладав у жіночій прогімназії К. А. Бальц, жіночому училищі Б. М. Рашкович, в Одеському художньому училищі. Публікувався в німецьких наукових журналах. Досконало володіючи французькою, німецькою та англійською мовами, він переклав на російську мову декілька підручників з хімії. У 1920-1930-х рр. він завідував кафедрою неорганічної хімії Тбіліського університету.

Низка грузинів особливо відзначилась у навчальному процесі. Золотими медалями були нагороджені у 1892 році за роботу «Дети боярские в Московском княжестве и государстве» Гула-Дзе, у 1895 — «Воевода Петр Черчилл в связи с историей Валахии в 16 столетии» студент 6-го семестру І. Лордкипанидзе, в 1896 році «Дворянские указы во Франции в 1789 году» Пармен Готуа (під керівництвом професора Р. Ю. Вішпера) [2]. Студент-хімік Аміраджабі — золоту медаль за твір «Про штучно фарбуючі пігменти»,

студент-правник Тавігерідзе — срібну медаль за твір «Візантійське право як джерело Уложення 1648 року та новоуказних статей» [3; 4]. У 1896 році юрист К. Джакелі отримав почесний відгук за роботу про П. Бейле. Найвидатнішим грузинським випускником історико-філологічного факультету Новоросійського університету на початку ХХ ст. був Симон Лукич Аваліані. Помітне місце в культурно-освітньому житті Одеси деякий час займав Олександр Віссаріонович Мдівані.

Лише за невеликий період з 1908 по 1917 р. повний курс навчання на медичному факультеті пройшли у майбутньому засновники різних галузей медицини Грузії — акушер та гінеколог Борис Костянтинівич Гогоберідзе (1884-1954), фармацевт Іовель Григорович Кутателадзе (1887-1963), хірург Микола Саулович Кахіані (1882-1928), невропатологи Семен Никифорович Кіпшідзе (1887-1953), Петро Михайлович Сараджишвілі (1894-1984), Петро Павлович Кавтарадзе (1889-1966), інфектолог та епідеміолог Микола Йосипович Андріадзе (1889-1949), хірург-невропатолог Петро Павлович Кавтарадзе (1889-1966), патологоанатом Володимир Капланович Жгенті (1891-1972), хірурги Олександр Георгійович Мачаваріані (1884-1941) та Єфрем Фарнозович Закарія (1889-1946), ендокринолог Йосип Антонович Асланішвілі (1891-1955). Більшість із цих випускників після завершення навчання не відразу повернулися в Грузію й віддали певну данину одеській медицині. Значну роль медичний факультет Новоросійського університету зіграв також у долі двох «сторонніх» професорів — Семена Костянтинівича Гогітідзе та Івана Соломоновича Беріташвілі.

Отже, грузинам вдалося виконати своє завдання — перетворити ІНУ на потужний центр формування власної інтелігенції, що надалі принесла вогонь знань на Батьківщину.

Література

1. Державний архів Одеської області (далі — ДАОО), ф. 2, оп. 4, спр. 9057.
2. ДАОО, ф. 45, оп. 11, спр. 2, 4, 5.
3. ДАОО, ф. 45, оп. 11, спр. 4.
4. ДАОО, ф. 45, оп. 11, спр. 5.
5. Меликишвили П. Г. Моя жизнь // Меликишвили П. Г. Жизнь и труды. — Тбилиси: Изд-во Тбил. ун-та, 1942. — С. XXVII-LVI. На груз. яз.

6. Отдел рукописей Российской национальной библиотеки. — Ф. 1035, оп. 1, д. 37.
7. Отчет о состоянии и деятельности Новороссийского университета за академический 1911 год. — Одесса, 1912; Отчет о состоянии и деятельности Новороссийского университета за академический 1914 год. — Одесса, 1915.